

Tudjuk még, mit jelent az olejkár vagy régi, köznapi szavunk, a pákász?

Néhány elfelejtett szó felelevenítése nemcsak az idő múlására figyelmeztet, hanem életkörülményeink változását is tudatosítja, dokumentálja. Tudjuk még, mit jelent az olejkár vagy régi, köznapi szavunk, a pákász?

Néhány elfelejtett szó felelevenítése nemcsak az idő múlására figyelmeztet, hanem életkörülményeink változását is tudatosítja, dokumentálja.

Egy rádióriportban úgy jellemezték valakit, hogy „igen nagy sarzsi volt ő a többiek között”. Mi is a sarzsi? Nyelvünk értelmező szótára népiesnek, régiesnek minősíti és a következő jelentéseit adja meg: 1. alacsonyabb katonai fokozat; altiszt, 2. ilyen rendfokozat jelzése. Ha tehát azt olvassuk valakiről, hogy káplár a sarzsija, a tizedesi rendfokozat hajdani elnevezésére kell gondolnunk. A szó francia eredetű, és német közvetítéssel került nyelvünkbe. Sok hasonló szó került így a nyelvünkbe, gondoljunk csupán az s-kezdőbetűsek közül az olyanokra, mint a sarzsiéval azonos sorsú sampion (győztes, bajnok), sanzsan (színváltó, színjátész) vagy sanzsiroz (eltüntet). Némelyikük jóformán gyökeret sem vert a magyarban. A szívósabbnak bizonyult elemek – például a sarlatán (szélhámós, szemfényvesztő), sanzson (dal), sezlon (heverő), sanzsz (esély, kilátás, lehetőség) stb. – még ma is használatosak, holott majd mindegyiküknek van magyar megfelelőjük is. Hasonló karriert futott be a „marsall” szó is: korunkban ez nagy hatalmú katonai méltóság jelzője, noha eredetileg sokkal póriasabb jelentése volt. A marescallus szóból származik, az pedig lovászegényt jelentett.

Kevesen tudják, mi az az olejkár. Ők még az első világháború küszöbén is járták a magyar falvakat. Vándorló szlovák gyógyolaj- és gyógyfűárusok voltak a régi Túróc, Zólyom, Nyitra és Trencsén vármegyéből. Kenceficéik, állítólag gyógyító balzsamaik mellé orvosi tanácsokat is osztogattak szerte Európában, alakjuk a cári udvarban is felbukkant.

Ilyen, egykor virágzó, de mára feledésbe ment foglalatosság üzője a pákász is. A XIX. század végéig az Ecsedi lápon, a Bodroghözben, valamint a Nagy- és Kis-Sárréten dívó életforma képviselőjét a magyar néprajz számára Havas Sándor fedezte fel: „Pákászoknak a tősgyökeres sárréti magyar nép azon embereket nevezi – írja –, kik folytonosan a rétből és a rétből élnek”. A pákász elnevezés a gyékény buzogányát jelentő páka szóból keletkezett. Ezt mint ehető növényt a pákász éppúgy gyűjtötte, mint a vadmadarak tojását és színes tollát, vagy a teknősbékát és a nadályt, azaz a piócat. A XIX. század végén sok olyan pákász élt Magyarországon, aki nem tudta, hány éves, lelkész soha meg nem keresztelte. Elfelejtett szavunk a pöpörtyű is, amely valószínűleg a pöpönér melléknévből származtatható, és fejlődésben visszamaradt, fejletlent jelöl. Nem tévesztendő össze tehát a töpörtyűvel.